

poznih petdesetih in šestdesetih letih svoje dopise in zapisnike zaključevali s sloganom »Kulturo ljudstvu!«. V tem obdobju so kulturno-prosvetna društva odpirala svoja vrata širši populaciji. Društveni prostori niso bili namenjeni izključno samo članom društva in delavcem. Pod okriljem DPD Svobode so v njihovih prostorih delovali številni (narodno)zabavni ansambli, ki niso imeli lastnih prostorov za vaje.

S prestrukturiranjem celjske industrije postopoma izginja tudi delavstvo v obliki, kot smo ga poznali v socializmu. Zaradi modernega načina življenja je število članov počasi pričelo upadati in Kulturno društvo Svoboda je pričelo izgubljati

svojo vlogo. S sekcijami Celjski likovniki in Keramistika pa vseeno kljubuje družbenim spremembam. Stota obletnica delovanja Kulturnega društva Svoboda z zgodovinskim pregledom delovanja v obliki razstave in kataloga nas opominja, kako pomembna je kultura in kulturno udejstvovanje. Poleg tega pa nam daje vpogled tudi v življenje delavskega razreda. Nikakor ne smemo zanemariti izobraževalne dejavnosti, ki jo je društvo izvajalo skoraj od svojih začetkov. Z organiziranjem predavanj, ustanovitvijo kasnejše Delavske univerze, knjižnico in drugimi podobnimi dejavnostmi, so bili ustvarjeni temelji za dvig ravni izobrazbe delavcev v času, ko obiskovanje šol, srednjih šol in fakultet ni bilo splošno dostopno.

Anja Prša

Himna mladosti?

Jelka Piškurić: *»Bili nekoč so lepi časi«* – Vsakdanjik v Ljubljani in okolici v času socializma. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, Študijski center za narodno spravo, 2019. 423 strani.

Monografija *»Bili nekoč so lepi časi«, Vsakdanjik v Ljubljani in okolici v času socializma* Jelke Piškurić, raziskovalke na Študijskem centru za narodno spravo, poskuša na primeru Ljubljane in njenega podeželskega zaledja, osvetliti podobe vsakdanjega življenja v socializmu. Zajema obdobje od konca druge svetovne vojne do prvih demokratičnih volitev leta 1990. Delo ponuja poskus predstavitve vsakdanjega življenja v socializmu na podlagi ustne zgodovine.

S pričevanji treh generacij – vojne generacije, »Baby boom« in »Jeans« generacije, arhivskimi in časopisnimi viri avtorica ustvari kompleksno podobo socialističnega vsakdanjika s poudarkom na področjih, katerih so se pričevalci podrobneje spominjali – delo, standard in potrošnja ter reševanje stanovanjskega vprašanja. Z izbiro mesta in podeželske Občine Ljubljana Vič – Rudnik je avtorica želela prikazati kontrast med razvojem podeželja in mesta ter prikazati, kako so se urbanizacija, politične ter ekonomske okoliščine odražale v pričevanjih navadnih ljudi obeh okolij. Izbrani lokaciji zaradi njunih raznolikosti, verjetnosti drugačnega razvo-

ja in organizacije vsakdanjika prebivalstva, nudita vpogled v njuno postopno modernizacijo, suburbanizacijo, kot tudi v razlike v socialnih in ekonomskih strukturah ter raznolikost izkušenj pričevalcev in organizaciji njihovega vsakdanjega življenja.

Razvoj povojne Ljubljane in njene okolice je veseskozi vplival na življenje njenih prebivalcev. V monografiji lahko spremljamo odnos med mestom in podeželjem, različnim razvojem in simbiozo. Desetletje obnove in izgradnje novega družbenega sistema je bilo v očeh pričevalcev zaznamovano s pomanjkanjem dobrin. Skromnejše razmere so opisovali predvsem pričevalci s podeželja, katerim je industrializacija in modernizacija mesta v kasnejšem obdobju ponujala nova delovna mesta in s tem dvig življenjskega standarda. Postopno izboljšanje ekonomske situacije je izenačeval standard mestnih in podeželskih prebivalcev, medtem so razlike v infrastrukturni urejenosti ostale. Hitra rast prebivalstva, ki je bila tudi rezultat priseljevanja iz njenih podeželskih občin in slabši gospodarski položaj v sedemdesetih letih, sta začela omejevati infrastrukturne projekte v vseh ljubljanskih občinah. Glavne želje Ljubljančanov in prebivalcev podeželja so bile asfaltirane ceste, komunalna opremljenost, telefonski priključek, javni prevoz in vrtci ter šole. Ob soočanju s finančnimi težavami so za izgradnjo nujnih infrastrukturnih projektov zbirali denarne samoprispevke. Pri tem so prebivalci podeželskih občin v večji meri pomagali z lastnim delom, medtem ko so se meščani zanašali na mesto. Prav tako so si podeželski prebivalci prizadevali za izgradnjo mladinskih, kulturnih, športnih in gasilskih domov, saj so ti tvorili njihove družbene centre.

Kot uvod v analizo spominov pričevalcev avtorica predstavi javnomnenjske raziskave v času socializma in poskusi najti vzporednice in odstopanja pri njunem vrednotenju političnega sistema. Tako lahko skozi celotno obdobje spremljamo drugačne poglede na možnost rešitve posameznikovega stanovanjskega vprašanja, njegove zaposlitve, dožemanje družbene solidarnosti in postopoma boljše možnosti izobraževanja prebivalstva. Pri tem posameznikova izkušnja ustvarja njegovo podobo o socializmu. Njihove *Himne mladosti* so ponekod prežete z nostalgijo po »dobrih starih časih«, ko so imeli dober življenjski standard, možnost izobraževanja, zaposlitve, občutek enakosti in varnosti. Drugje poudarjajo negativne značilnosti političnega sistema, ki jih je omejeval ali jim kratil pravice in povzročil socialne razlike, katere so omogočali privilegiji nekaterim skupinam prebivalstva. Skozi nekatera pričevanja se opazi dejstvo, da so spomini pogojeni s pričevalčevo percepcijo sedanosti.

Zdi se, da je mnogo pričevanj osredotočenih predvsem v njihov trud za zvišanje življenjskega standarda in ne toliko v politično situacijo v državi. Kot potrošniki so občutili postopno naraščanje standarda in opažali omejitve na domačem trgu. Avtorica daje poudarek na podjetnosti pričevalcev pri zagotavljanju določenih dobrin. Prav tako je poudarek na socialnih mrežah in neformalni ekonomiji prebivalstva pri spopadanju z večjimi omejitvami oziroma pomanjkanju. Posameznikovo socialno omrežje je bilo eno pomembnejših pri »obvladovanju« vsakdanjega življenja, saj je mreženje nudilo pomoč pri zaposlovanju, možnosti pridobitve določenih dobrin ali storitev. Iskanje sivih con je omililo pomanjkanje nekaterim, spet drugim znatno izboljšala ekonomski položaj. Avtorica tako postreže s podatkom, da je pri desetih odstotkih anketirancev zaslužek iz sive ekonomije znašal več kot 71 odstotkov rednega zaslužka.

Na dožemanje socialističnega vsakdanjika pričevalcev v monografiji je najbolj vplivala možnost zaposlovanja, modernizacija, reševanje stanovanjskega vprašanja odpiranje na zahod in s tem potrošniška kultura. Socialistični svet so dojemali kot svet socialne varnosti in relativne enakosti, možnosti za izboljšanje življenjskega standarda pa so dajali prednost pred politiko. Nedvomno je rast življenjskega standarda vplivala na podporo političnemu sistemu. Lahko bi tudi trdili, da se zaradi vsega tega pričevalci niso upirali niti se včlanjevali v zvezo komunistov. Logično je, da je nezaupanje v sistem izrazila generacija, ki je odraščala v osemdesetih letih, saj je bila ta zaznamovana s čedalje večjo politično in gospodarsko krizo.

Monografija s posnetimi ustnimi viri, ki so pravzaprav posamezne družinske zgodbe, opozori na selektivnost spomina in na vpliv sedanosti na podobo preteklosti. Avtorica je snemanja s pričevalci začela konec leta 2012 in končala leta 2016, torej vsaj v prvem obdobju gospodarske krize v Sloveniji. Od osamosvojitve so pričevalci pričakovali boljši življenjski standard in verjetno je tudi zaradi tega pri nekaterih pričevanjih zaznati večjo naklonjenost socialistični preteklosti.

Mihael Ojsteršek